

Verslag lezing: Rechtspraak in de Bollenstreek 1590 en 1616

Door: Jan Leeuwenhoek

18 februari 2025

Ab Stikkelorum opent de vergadering. Hij ziet uit naar de lezing. Het gaat om een mooi voorbeeld van samenwerking tussen historisch-genealogisch geïnteresseerden: de vondst van een dingboek, samenwerking om het aan te schaffen en vervolgens het digitaal toegankelijk maken. En nu vanavond een mooi vervolg hierop met twee andere dingboeken!

Eerst nog enkele mededelingen: Er wordt al goed bijgedragen aan het tweede verhalenboek dat de afdeling Rijnland en Kennemerland in september gaat uitgeven; van en voor leden. Het is nog steeds mogelijk om een bijdrage in te leveren. Meld je dan bij Ank Poland.

Fijn is ook dat we via het voorouderspreekuur enkele nieuwe leden hebben gekregen!

Ook vanavond zenden we uit via de streaming. Aanvankelijk is er verbinding met 6 mensen, later op de avond steeg dat naar 15 personen.

Dan geeft het woord aan Nel Schaap en Lidwien Smakman.

Nel trapt af en memoreert -Ab gaf het al aan- de vondst van het Crimineel dingboek 1698-1726 van het Baljuwschap Noordwijkerhout, Hillegom, Lisse en Voorhout in 2019. Door samenwerking van historische verenigingen en Erfgoed Leiden en Omstreken kon het boek worden aangeschaft. En het is toegankelijk gemaakt via de site van het ELO. De link naar het origineel is: **<https://www.erfgoedleiden.nl/collecties/archieven/archievenoverzicht/scan/s/0755/1.1.6/start/0/limit/10/highlight/1>**

Het succes smaakte naar meer! Het bleek dat er in het archief in Leiden twee andere en oudere Criminele dingboeken waren. Het betreft de boeken 1590-1601 en 1602-1616. Nel en Lidwien hebben deze dingboeken vervolgens getranscribeerd en deze transcriptie is toegankelijk via de site van Oud Lisse. De linken naar de transcripties zijn:

<https://oudlisse.nl/wp-content/uploads/2024/08/Crimineel-Dingboek-1590-1601-Baljuwschap-Noordwijkerhout-Voorhout-Hillegom-en-Lisse.pdf>

<https://oudlisse.nl/wp-content/uploads/2024/08/Crimineel-Dingboek-1602-1616-Baljuwschap-Noordwijkerhout-Voorhout-Hillegom-en-Lisse.pdf>

Lidwien vertelt over hoe de lokale rechtspraak in elkaar zat. Je had de lage jurisdictie die belast was met civiele zaken en lichte delicten. De hoge jurisdictie werd gevormd door de baljuw en de hoge vierschaar. Daarboven was er het Hof van Holland, Zeeland en West-Friesland en daarboven de Hoge Raad. In deze

publicaties gaat het om de baljuw en de hoge vierschaar. Aanvankelijk betrof dit overigens alleen Noordwijkerhout; de andere dorpen zijn er later bijgekomen. Strafzaken werden gevoerd over landloperij, het gebruik van maten en gewichten, huurovereenkomsten en pachten, overspel, mishandeling en kerkelijke zaken.

De baljuw was de voorzitter en de hoge vierschaar werd gevormd door de welgeboren mannen. Bij een proces trad de baljuw op als aanklager en waren de welgeboren mannen de rechters die de straf bepaalden. Het kwam regelmatig voor dat de baljuw een hoge straf eiste en dat de welgeboren mannen lager oordeelden. Hij kon de doodstraf eisen, waarvan het “bungelen tussen hemel en

aarde” vandaan komt. Overigens kon de doodstraf destijds op een gruwelijke manier gebeuren -zoals bij Balthasar Gerards, de man die Willem van Oranje doodschoot- of op een meer directe minder gruwelijke wijze. In een voorbeeld dat Nel noemde hebben de welgeboren mannen in het vonnis -i.p.v. het volgen van de eis van baljuw Andries van Thienen- gekozen voor een “gewone” uitvoering via de galg.

Nel noemt een aantal voorbeelden, waarbij ze tevens toelicht welke uitdagingen het oud schrift heeft.

Over het oud schrift vindt vervolgens enige discussie plaats. Welke rol kan Artificial Intelligence hierbij spelen? Genoemd wordt hierbij transcribus. Transcribus kan alleen werken als er veel teksten zijn aangeleverd; dan zijn er genoeg voorbeelden om met een behoorlijke mate van zekerheid te vertalen. Transcribus biedt dus zeker perspectief.

Genoemd wordt ook de publicatie van onze afdeling inzake begraafintekeningen uit kerkboeken. In die uitgave zijn ook kopieën opgenomen van originelen. Als je nog niet bedreven bent in het lezen van oud schrift, dan kan je hier baat van hebben. Er zijn nog exemplaren bij Cees Jan van den Hoek beschikbaar.

Ab dankt Nel en Lidwien hartelijk voor hun interessante lezing. En voor hun werk van het transcriberen van deze interessante bron. Ook de samenwerking tussen verenigingen bij de transcriptie was interessant. Kunnen verenigingen elkaar nog meer helpen, vraagt Ab zich af? Bv. door indexen over en weer beschikbaar te stellen? Noties om in het achterhoofd te houden!